

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra teologické a sociální etiky

Bakalářská práce

EUTANAZIE Z POHLEDU OCHRANY LIDSKÉHO
ŽIVOTA

Vedoucí práce: doc. Jindřich Šrajer, Dr. theol.

Autor práce: Zuzana Karásková

Studijní obor: Sociální a charitativní práce

Ročník: III.

2010

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

datum

vlastnoruční podpis studentky – studenta

Děkuji vedoucímu bakalářské práce doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol.
za pochopení, laskavost, cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

OBSAH

ÚVOD	5
1. FENOMÉN SMRTI – VYMEZENÍ POJMŮ	7
1.1 Kritéria smrti	7
1.2 Zkušenost smrti	8
1.3 Utrpení a jeho smysl.....	9
1.4 Lékařská smrt	11
1.5 Domácí umírání.....	13
1.6 Problém eutanazie – základní terminologie	13
1.7 Shrnutí.....	16
2. PRÁVO VE VZTAHU K EUTANAZII.....	17
2.1 Všeobecné osobnostní právo.....	17
2.2 Právo na tělesnou integritu.....	19
2.2.1 Obsah práva na tělesnou integritu	19
2.2.2 Sebepoškození, sebevražda, eutanazie jako zásah do tělesné integrity	20
2.2.3 Právo na čest a lidskou důstojnost	21
2.3 Současná právní úprava v ČR	21
2.3.1 Návrh legislativního řešení eutanazie	23
2.3.2 Vyjádření České lékařské komory.....	23
2.4 Eutanazie v mezinárodním právu.....	24
2.4.1 Holandská zkušenost.....	26
2.4.2 Švýcarský model	27
2.5 Shrnutí.....	28
3. HROZBA ZNEUŽITÍ EUTANAZIE	29
3.1 Argumenty zastánců eutanazie.....	29
3.1.1 Autonomie člověka.....	29
3.1.2 Pomoc umírajícímu	30
3.1.3 Ekonomické náklady a lidské zdroje.....	31
3.2 Argumenty odpůrců eutanazie.....	31
3.2.1 Teologické zdůvodnění nepřipustnosti eutanazie.....	31
3.2.2. Etické zdůvodnění nepřipustnosti eutanazie	32
3.2.3 Oslabení důvěry – možnost zneužití	33
3.2.4 Kluzký svah (slippery slope).....	34
3.2.5 Individualizovaná eutanazie.....	34
3.2.6 Politické a eugenické zneužití.....	35
3.3 Shrnutí.....	35
ZÁVĚR	37
SENA M POUŽITÝCH ZDROJŮ	39
ABSTRAKT.....	41

Motto:

Život znamená žít takovým způsobem, aby se člověk nebál ani smrti, ani ničeho jiného.

(Tereza z Avily)

ÚVOD

Přemýšlíme-li o smrti, jež nám svou fundamentální povahou asociuje smrtelnost našeho vlastního já, je nám nabídnuto nepřeborné množství otázek a posléze utvářen náš vlastní názor na svět a život v něm. Problematika smrti a umírání je esenciální aspekt lidského života. Každý z nás by si jistě přál, bez ohledu na to, jakým způsobem žil, aby zemřel rychle a bezbolestně. Existuje mnoho způsobů, jakými si k nám smrt hledá cestu. Lidé si v průběhu dějin představovali dobrou smrt různě a pochopitelně i život pak měl jiný náboj. Někteří umírali na bitevním poli ve jménu krále, jiní za vlast. Někteří odcházeli ze života dobrovolně, na vrcholu svých sil, důstojně a jako hrdinové. Druzí naopak odcházeli s hrůzou v očích a nesmířením. Od antiky však obecně převládal názor, že je potřeba překonat strach ze smrti, ale i utrpení. V této souvislosti, se především v moderní sekularizované době, dostává do popředí zájmu otázka přípustnosti či nepřípustnosti eutanazie.

Cílem mé bakalářské práce je reflexe problematiky eutanazie z pohledu ochrany lidského života. Práce bude členěna do tří částí.

V první kapitole se zamyslím nad současnou atmosférou ve společnosti. Proč a jak lidé umírají v nemocnicích? Jaký smysl má utrpení pro současného člověka a proč legalizace eutanazie vzbuzuje takový rozruch. Pokusím se také definovat kritéria okamžiku smrti. Poté budu pokračovat charakteristikou konkrétních dílčích forem eutanazie.

Cílem druhé kapitoly je legislativní řešení problematiky eutanazie v českém právním řádu. Tento pojem je začleněn do Práva na tělesnou integritu a je součástí Ochrany osobnosti. Této vnitrostátní úpravě jsou nadřazeny jisté mezinárodní úmluvy, které zde budou také zmíněny. Pro úplnost představím vybrané státy Evropy a způsob, jakým se s tímto tématem vypořádaly. Tato část bude věnována realizaci ochrany hodnoty lidského života a nedotknutelnosti osoby.

Ve třetí, závěrečné části, se pokusím analyzovat argumenty nejen zastánců, ale i odpůrců eutanazie a dokázat, že legalizace eutanazie s sebou nevyhnutelně přináší neúnosná rizika. Vliv eutanazie má korozivní vliv na život člověka a nedozírné společenské konsekvence.

Nezměrný význam smrti a umírání neurčuje pouze jaký bude právě okamžik skonu, ale určuje, jakým způsobem budeme žít a jaké hodnoty budeme zastávat. V rámci Evropy a západních reálií je legalizace eutanazie povrchním řešením hlubšího problému a takové řešení by bylo trvale neudržitelné. Účelem mé práce je tedy podpořit premisu, že glorifikace eutanazie je pouze iluzorní.

Práce se opírá o základní díla Heleny Haškovcové, Briana Pollarda, Marty Munzarové, Paula Tillicha, Ira Byocka, nebo D.C. Thomasa a T. Kushnerové. Ve třetí části, věnované legislativě mi bude významným pramenem Ústava České republiky, Soňa Matochová a její Etika a právo nebo Ochrana osobnosti podle občanského práva od Karla Knapa a spol. Dále budu čerpat z děl některých sociologů, zejména pak Anthonyho Giddense a Zigmunda Baumanna, který se k postmoderní době vyjadřuje snad nejhojněji.

1. FENOMÉN SMRTI – VYMEZENÍ POJMŮ

Každá civilizace a každé lidské společenství si odnepaměti klade otázky, které se pojí se smrtí, a zahaluje je do hávu nejrůznějších a nejroztodivnějších rituálů. V průběhu staletí se postoj člověka k smrti měnil. Pohled na smrt je ovlivňován mnoha ukazateli. Nejvýznamnějšími determinantami jsou výchova, víra, doba, ale i místo, kde se jedinec narodil. Konec života lidstvo fascinuje, vzbuzuje hrůzu a beznaděj, ale vyvolává i úvahy o posmrtném životě, který by se pro mnohé mohl stát lepším. Smrt je formou naděje, vykoupením a transformací v dokonalejší bytost. Vědomí smrti či konečnosti provází člověka takřka na každém kroku a lidé s touto skutečností žijí odjakživa. Naučili se s ní zacházet a chápali, že smrt je právě ten ukazatel, který již od narození bude určovat, jaký jejich život vlastně bude. Ovšem porozumět tradičním formám přijímání smrti v současnosti, je velmi obtížné. Doba postoupila a my se v nazírání na smrt v mnohém od našich předků lišíme.

1.1 Kritéria smrti

Nejzákladnější otázkou, jež musí být položena, a především zodpovězena, je problematika okamžiku smrti. Kdy vlastně smrt nastává a je tedy možné člověka prohlásit za mrtvého? V souvislosti se zdokonalováním v oblasti resuscitace je prioritní zvážit, do jaké míry je žádoucí umírajícího udržovat při životě. Stanovit kritéria okamžiku skonu je důležité v každém případě a v souvislosti například s transplantací orgánů, může urgentnost tohoto aspektu stoupat.

Definovat kritéria smrti ovšem není jednoduchá záležitost, neboť jednotlivé vědní disciplíny, které s touto koncepcí operují mohou být ve vzájemném rozporu. „Ve většině vědeckých komunit „západního“ světa panuje následující shoda: Osoba je mrtva tehdy, je-li postižena ireverzibilní ztrátou všech schopností integrovat a koordinovat fyzické a mentální funkce těla jako jednotky. To

znamená, že smrt celého mozku je brána jako správné kritérium smrti člověka.“¹
„Jak patrně z uvedeného, okamžik smrti definován pro právní účely, smrt diagnostikována lékařem a představa smrti křesťanských teologů (odloučení duše od těla) nemusí stát ve vzájemném protikladu.“²

1.2 Zkušenost smrti

V tradičně uspořádaných společnostech, ve kterých v jedné domácnosti žije několik generací pohromadě je smrt vnímána jako konec jednoho a začátek nového pokolení. Každý jedinec si uvědomuje kontinuitu své existence, tedy že je součástí velké rodiny, jež pokračuje, ačkoli on sám zaniká. „Člověk se narodil jako součást něčeho mnohem trvalejšího, než je on sám a jeho smrtelné tělo, a jestliže splní své povinnosti – pokud se ožení, zplodí děti a připraví je na další, podobný život-, může si být jistý tím, že toto něco zůstane trvalé.“³ Ztráta někoho blízkého je chápána jako důležitá a nedílná součást koloběhu. Díky tomu je tato událost přijímána s jistou vnitřní rovnováhou. „Za takových okolností lze možná smrt vnímat méně úzkostně než za rychle se měnících, individualistických společenských podmínek průmyslového světa.“⁴

V průmyslové společnosti, jež, jak se zdá, stále více nachází zalíbení v určitém hédonismu, má stáří, umírání a smrt statut čehosi nechtěného. Smrt se výrazně tabuizuje. Obdobně se změnila i role rodiny. Přihlížet umírání blízkého člověka, prožívat s ním jeho i své vlastní utrpení a poskytnout mu tu nejlepší péči bylo v dřívějších dobách běžné. Přijmout dar tragédie a růst uvnitř ní, znamenalo uvědomit si svou vlastní konečnost se všemi svými důsledky. „Řečeno slovy Aischyla, všude platí, že se člověk „protrpí k pravdě,, a pravda, kterou si musí uvědomit, je skutečnost vlastní pomíjivosti“.⁵

1 MUNZAROVÁ, M. *Vybrané kapitoly z lékařské etiky I., Smrt a umírání*, Brno : Masarykova Univerzita, 1997. s. 16. ISBN 80-210-1610-8.

2 MUNZAROVÁ, M. *Vybrané kapitoly z lékařské etiky I., Smrt a umírání*, Brno : Masarykova Univerzita, 1997. s. 16. ISBN 80-210-1610-8.

3 BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*, Praha : Mladá fronta, 2004. s. 283. ISBN 80-204-1195-X.

4 GIDDENS, A. *Sociologie*, Praha : Argo, 1999. s. 57. ISBN 80-7203-124-4.

5 LEVY, J. D. *Politický řád*, Praha : Sociologické nakladatelství, 1993. s. 48. ISBN 80-901424-4-3.

Je známé, že také ve středověké Evropě byla smrt každodenní samozřejmostí. Lidé běžně umírali doma v kruhu svých nejbližších, ti méně movití dokonce na veřejnosti. Ačkoli lékařská věda nemohla být na tak vyspělé úrovni jako nyní a často nebylo možné člověka zbavit bolestí, lidé neumírali sami. Považujeme za samozřejmé, že dnešní lidé se smrti bojí a odmítají o ní hovořit. Trpkou zkušenost smrti se moderní společnost pokouší vytěsnit a velmi okatě ji přehlíží. Smrt dává životu smysl právě tím, že jej omezuje a nutí dát prožívanému času smysluplný obsah, činí jej dramatickým a vážným. Během umírání dochází ke klíčovým okamžikům setkání s nejhlubší podstatou bytí. „Hle, odhalím vám tajemství: Ne všichni zemřeme, ale všichni budeme proměněni, naráz, v okamžiku, až se naposled ozve polnice. Až zazní, mrtví budou vzkříšeni k nepomíjitelnosti a my živí proměněni. Pomíjitelné tělo musí totiž obléci nepomíjitelnost a smrtelné nesmrtelnost. A když pomíjitelné obleče nepomíjitelnost a smrtelné nesmrtelnost, pak se naplní, co je psáno: Smrt je pohlcena, Bůh zvítězil! Kde je, smrti, tvé vítězství? Kde je, smrti, tvá zbraň?“ (1 K 15,51-5)

1.3 Utrpení a jeho smysl

Současný moderní člověk zahnaný do kouta, jakoby ztratil smysl života a s ním i představu o tom, jak by měl žít a umřít, a co je či není správné. „Mít víru znamená věřit ve smysl života a předpokládat, že to, co člověk udělá nebo od čeho upustí, bude mít dlouhodobý význam. Víra přichází snadno, pokud životní zkušenost dosvědčuje, že tento předpoklad má dobré základy. Jedině poměrně stabilní svět, ve kterém si věci a činy zachovávají hodnotu po dlouhou dobu (dostatečně dlouhou, aby se dala srovnat s délkou lidského života), může poskytnout takové základy.“⁶ Smrt jako konec osobního životního příběhu se nevyhnutelně pojí s utrpením, a právě prožívané utrpení vznáší nárok na smysluplnost. Smysl utrpení není naléhavou otázkou pouze pro nemocného či umírajícího, ale i pro jeho okolí. Přinášíme-li ve svém životě oběti nebo snášíme-li fyzickou či psychickou bolest, například odlukou milovaného, je nanejvýš

6 BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*, Praha : Mladá fronta, 2004. s. 183. ISBN 80-204-1195-X.

důležité mít na zřeteli smysl. Člověk se cítí zasažen nejhluběji ve svém nitru, když neví, proč a nač má trpět a tento okamžik má fatální následky.⁷ Jakým způsobem se smysl utrpení v průběhu dějin vykládal, není pro tuto práci podstatné. Směrodatné ovšem je, že lidé hledali pomoc, odpovědi a sílu k překonání bolesti u Boha. „Z toho se radujte, i když snad máte ještě nakrátko projít zármutkem rozmanitých zkoušek, aby se pravost vaší víry, mnohem drahocennější než pomíjející zlato, jež přece též bývá zkoušeno ohněm, prokázala k vaší chvále, slávě a cti v den, kdy se zjeví Ježíš Kristus.“ (1 Petr 1,6 – 1,7)

Nynější společnost se orientuje na konzum, luxus, výkon a pokrok. Člověk je degradován na výkonnou složku a jeho přirozená důstojnost a hodnota se vytratila.

Výraznou charakteristikou odcizené postmoderní společnosti je ztráta a narušení náboženské představy o člověku, jež zdůrazňovala transcendentální povahu lidského života a spatřovala v každém životě jednotně vysokou a stejnou hodnotu.⁸ Smrt je zkrátka něčím, co nás přesahuje a rozvahami o ní, jsme vytrženi ze samozřejmosti života. V okamžiku, kdy narážíme na mantinely vlastního materialistického myšlení, a kdy nám nepomáhají ani v dané době nedostatečné substituující etické koncepce, je potřeba obrátit se na něco, co po staletí poskytuje odpovědi a sílu bezpočtu generacím svými soudržnými myšlenkovými řády. Tím je právě víra, náboženství, vyšší substance, jíž jsme odpovědni. Dalo by se říci, že příprava člověka na smrt je jednou z hlavních funkcí konfese. „Jedině náboženství může této konzumní a na druhé straně přehnaně aktivistické společnosti dokázat, že oběť neodnímá, naopak umožňuje získat – v posledku celého sebe sama“.⁹

Sekularizace moderní společnosti je nesporná a společně s oslabením náboženského vlivu klesají i hodnoty a ideály náboženského charakteru. „Není-li člověk zodpovědný vůči někomu vyššímu, pak jeho autonomie vzrůstá a zásady

7 srov. ROTTER, H., *Důstojnost lidského života*. Praha : Vyšehrad, spol. s r. o., 1999. s. 73. ISBN 80-7021-302-7.

8 srov. POLLARD, B., *Eutanazie ano či ne?*. Praha : Dita, 1996. s. 17. ISBN 80-85926-07-5.

9 HAŠKOVCOVÁ, H. a kol. *Krásná smrt?* : sborník ze semináře konaného 7. a 8. listopadu 1997 v Praze, Praha : Ekumenická akademie, 1999. s. 31. ISBN neuvedeno.

posvátnosti a nedotknutelnosti lidského života ztrácejí svou sílu. Není-li nic po smrti, pak není ani třeba uvažovat o pozdější odpovědnosti vůči svým skutkům“.¹⁰ Z uvedeného vyplývá, že nynější náklonnost k eutanazii může, a pravděpodobně z velké části pramení, ze změny náboženského postoje a stále rostoucí sekularizace.

1.4 Lékařská smrt

Novodobý proces umírání je považován za událost týkající se především pacienta, jež je organizována někým jiným a rodina se přijde jen podívat, aniž by si ji společně prožila, poučila se z ní a přijala dar růstu, jež tato tragédie nabízí. „Součástí křesťanského ars moriendi by však byla teprve kultivace schopnosti snášet utrpení, kultivace strádání, snášení diskomfortu, čili znovuzavedení schopnosti oběti a obětavosti do naší zbabělé a zhýčkané kultury“.¹¹ Utrpení v podobě fyzické či duševní bolesti, je excentrickým člověkem vnímáno jako cosi, co je potřeba odstranit, co nejrychleji překonat a zapomenout, aniž by byl kladen větší důraz na ponaučení. Podle Thomasa a Kushnerové západní společnost vytváří kolem smrti novou „řízenou“ představu, jež nazýváme medicínská nebo také lékařská smrt a je charakterizována následovně:

- K lékařské smrti dochází spíše následkem nemoci jako k přirozenému konci života. Nastane a spadá pak z větší části (posuzováno podle stupně kontroly) pod zdravotnická zařízení, nemocnice, jednotky intenzivní péče a pečovatelské domy než pod lidské společenství.
- Průběh a provedení lékařského umírání jsou do značné míry řízeny zákony a postupy odborníků než sousedským rozhovorem na morální téma u plotu, kuchyňského stolu, nebo v místech bohoslužby. Role kněží a lékařů jako průvodců a gardedam se obrátily.
- Při rozhodování o léčbě se zdravotníci řídí hodnotovým žebříčkem

10 MUNZAROVÁ, M. *Vybrané kapitoly z lékařské etiky I., Smrt a umírání*, Brno : Masarykova Univerzita, 1997. s. 23. ISBN 80-210-1610-8.

11 HAŠKOVCOVÁ, H. a kol. *Krásná smrt?* : sborník ze semináře konaného 7. a 8. listopadu 1997 v Praze, Praha : Ekumenická akademie, 1999. s. 31. ISBN neuváděno.

pacienta, nejsou však ochotni respektovat jej při umírání, pro větší útěchu umírající osoby nebo rodiny. Donedávna platilo, že během umírání se do péče o umírajícího a rodinu promítají celoživotní hodnoty, po smrti byl člověk pohřben s věčnou a konečnou jednoduchostí „prach jsi a v prach se obrátíš“.

- Role rodiny se změnila. Dříve byli její členové nejbližšími společníky, kteří poskytovali umírajícímu příbuznému fyzickou péči a duchovní doprovod. Dnes je v této roli nahrazují cizí profesionálové. Členové rodiny se stali pokornými prosebníky, kteří předkládají hodnoty umírajícího lékaři, aby jim požehnal svými příkazy, totiž aby život směl uzavřít odepřením léčby k prodloužení života jinak poskytované téměř automaticky.¹²

Nelze si nevšimnout, že vědecký pokrok má zásadní přínos lidskému životu a vliv na zlepšení kvality života, přesto však je tato rovina, ostatně jako vše, dvousečná. Vitalistické tendence medicíny, řítící se jako splašení koně kupředu, používající invazivní technologie, nepřírozeně udržují umírajícího člověka při životě. Zapřičiňují pozdější komplikované rozhodování, jakým způsobem smrt nechat přijít. Dříve zkrátka lidé onemocněli, krátce stonali a rychle zemřeli.¹³ V tomto okamžiku je již relevantní hovořit o eutanazii, neboť je to právě tato metoda ukončení života, jež lze velmi často považovat za únik z lékařské smrti, jež je v této fázi spíše dehonestující než cokoli jiného. „Přesto jsou na dominantně kultivované půdě lékařsky organizované smrti tyto události často špatně chápány jako podivné, lékařsky neopodstatněné, nebo dokonce zavrženíhodné“.¹⁴

12 THOMASMA C. D., KUSHNEROVÁ T., *Od narození do smrti*, PRAHA : Mladá fronta, 2000. s. 173. ISBN 80-204-0883-5.

13 srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 24. ISBN 978-80-471-3.

14 THOMASMA C. D., KUSHNEROVÁ T., *Od narození do smrti*, PRAHA : Mladá fronta, 2000. s. 173. ISBN 80-204-0883-5.

1.5 Domácí umírání

Současný model medicínské smrti je velmi často poměřovaný idealizovaným modelem tzv. domácího umírání. Tento model zmiňují pouze pro úplnost, neboť pro účely této práce není stěžejní. Nastiňuje však budoucí a nezvratné odlišnosti životního stylu, které se ve své podstatě přiklánějí k institucionalizovanému umírání.

Přestože model domácího umírání měl četná negativa, umírající, obdobně jako ve středověké Evropě, nikdy neumíral opuštěný. Helena Haškovcová ve své knize *Thanatologie* soudí, že umírání bylo sociálním aktem. Každý ze zúčastněných znal smrt, věděl, jak vypadá umírání a zcela automaticky si rozděloval role s ostatními. Lidé dokonce předvíдали jednotlivé fáze smrti a emotivně vypjaté situace zmírňovali nezbytnou ritualizací. Lidé měli praktické znalosti týkající se procesu umírání, které ovšem modernímu člověku naprosto chybí.¹⁵ „Jistou duševní rovnováhu čerpal umírající ze své vlastní zkušenosti, neboť ve svém dětství či mládí několikrát sekundoval u lůžka těch, kteří umírali v jeho okolí a s jeho pomocí“.¹⁶ Setkání se smrtí je pro dnešního člověka zdrojem panického strachu a bezmocnosti. „Nepochybné je, že závěr života vnímá dnešní umírající i jeho rodina jako krizi, kterou je těžké zvládnout“.¹⁷

1.6 Problém eutanazie – základní terminologie

Většina z těch, kteří se konfrontují s představou vlastní smrti, přistupuje k eutanazii jako k prostředku ukončení vlastního života v případě nadměrného či nesnesitelného utrpení, většinou pak fyzické bolesti či za předpokladu mizivých vyhlídek na zlepšení. Rozepře ohledně eutanazie pramení především z protichůdných sociálních, etických a morálních hledisek. Úmyslné zabití člověka je nesmírně závažným krokem a může mít korozivní vliv ve vztahu lékaře k nemocnému a v důsledku toho pak na celou společnost. Můžeme se pouze domnívat, jak příští generace, vychovávané s vědomím možnosti eutanazie, budou

15 srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 28. ISBN 978-80-471-3.

16 HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 26. ISBN 978-80-471-3.

17 Tamtéž, s. 29.

přístupovat k svému životu a nakolik odpovědní za něj budou. Jak již bylo řečeno, jedním z důvodů, proč eutanazie vzbuzuje takový zájem, je ztráta transcendentální povahy člověka a jeho života, jež byla součástí tradičních náboženských představ. Latinské „memento mori“ jakožto hmatatelné svědectví hluboce intimního a osobního aktu spojení se smrtí, se již z naší doby vytratilo.

Nevyvratitelný je také již zmiňovaný netušený posun v lékařských znalostech a technologiích, jež je schopen na straně jedné nevléčitelně nemocným prodloužit a velmi významně zkvalitnit život, na straně druhé přehlíží smrtelnost člověka a pokouší se jej uměle udržovat při životě, bez ohledu na kvalitu života. Takto přetrvávající život je vnímán jako obrovská zátěž pro samotné pacienty i jejich blízké. Lze se také shodnout, že umělé udržování života je ekonomicky velmi náročné. „Dovolíme-li, či způsobíme-li, že hodnota prodlouženého života poklesne na nepřijatelnou hranici, příliš často si až značně pozdě uvědomujeme, že by bývalo bylo lepší oněch metod vůbec nepoužít, anebo s nimi přestat dříve“.

18

Každý je odborníkem na svůj život, nejlepším posuzovatelem svých zájmů, přání a hodnot a proto i smrt je v jeho vlastních rukou. Autonomie a právo na sebeurčení každého jednotlivce vyplývající z vysoce individualizované společnosti, je jedním z předpokládaných argumentů zastánců eutanazie. Vliv médií na tuto problematiku a způsob, jakým celou záležitost prezentují veřejnosti je rovněž nezanedbatelný. Jazyk sdělovacích prostředků je ze své podstaty povrchní, povětšinou značně neinformovaný, omezený časem i prostorem. Názory mnohdy pocházející z neznalosti jsou prezentovány stejně důvěryhodně jako informace adekvátní. Masmédiální jazyk zastoupený eufemismy často zbytečně vyostřuje emocionální rovinu a degraduje tak jednoznačné etické aspekty na cosi bezvýznamného.¹⁹ To všechno způsobuje dlouhou řadu nedorozumění a konfliktů.

Pojem eutanazie integruje poměrně velké množství odlišných situací. Tradičním obsahem slova je dobrá smrt (z řeckého eu – dobrý a thanatos – smrt).

18 POLLARD, B., *Eutanazie ano či ne?*. Praha : Dita, 1996. s. 18. ISBN 80-85926-07-5.

19 srov. POLLARD, B., *Eutanazie ano či ne?*. Praha : Dita, 1996. s. 21. ISBN 80-85926-07-5.

Synonymem pro dobrou smrt je také lehká či krásná, v duchu bonmotu Václava Matěje Kraméria, že žádná smrt nemůže být zlá, když předchází život dobrý. Tedy taková, která přichází po dlouhém, naplněném, spokojeném životě, rychle a bezbolestně. Nyní se pod tímto termínem rozumí spíše smrt z milosti. Většina lidí si pod pojmem smrt z milosti představí především aktivní eutanazii, tedy vyžádanou a provedenou lékařem. Lékař tento akt vykoná u nevléčitelně nemocného pacienta, trpícího nesnesitelnými bolestmi na základě jeho vlastní uvážené a svobodné žádosti. „Vzhledem k důrazu na aktivní roli lékaře bývá někdy tato forma eutanazie nazývána strategií přeplněné stříkačky“.²⁰ Potíž nastává v okamžiku, kdy nemohou být zajištěny nezbytné podmínky pro aktivní eutanazii. Proto je používána ještě celá řada zastupujících výrazů.

Doplňující je tedy eutanazie aktivní nevyžádaná, provedená lékařem. Pacient je ve stavu, který je lékařem posouzen jako neperspektivní, a ten aktivně (např. podáním léku v nadměrné dávce) ukončí život. V tomto případě lze předpokládat, že kdyby pacient mohl požádat předepsaným způsobem o ukončení života, udělal by to. V případě, že nelze validně dokázat, zda si umírající přál či nepřál eutanazii a přesto byl usmrcen, jedná se o eutanazii nedobrovolnou. Eutanazie pasivní, vyžádaná, provedená lékařem nastává v okamžiku, kdy se pacient nachází ve stavu, který sám vnímá jako neperspektivní, následně žádá lékaře o neudržování života a ten „nedělá“ vše co současná věda, technologie i řemeslo medicíny umožňují. „Bývá označována také jako strategie odkloněné stříkačky“.²¹ Dalším ekvivalentem je pak eutanazie pasivní, nevyžádaná, provedená lékařem. Nastává v okamžiku, kdy lékař zhodnotí život pacienta jako nehodný žití a přeruší léčbu nebo odepře další léčebné postupy. „Vzhledem k tomu, že stále častěji dochází k tzv. dystanázii (zadržené smrti), a to u nevléčitelně nemocných léčených konvenčním způsobem, bývá pasivní eutanazie vnímána jako korelát práva na tzv. přirozenou smrt. Prakticky se však jedná o nebránění vstupu smrti. Právo na tzv. přirozenou smrt by perspektivně mohlo být naplňováno buď se souhlasem

20 HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 120. ISBN 978-80-471-3.

21 Tamtéž, s. 120.

nemocného, nebo i bez něj“.²²

1.7 Shrnutí

- Smrt je neoddělitelnou součástí lidského života i všeho živého. Vše, včetně člověka, neodvratně podléhá koloběhu života, rodí se, dospívá, stárne a zaniká. Smrt může mít mnoho podob a významů.
- Každá etapa života je nesmírně cenná a má potenciál obohatit nejen nás samotné, ale i naše blízké. Moudré by bylo přijmout vlastní smrtelnost a pochopit, co je důležité a co nikoli.
- Výrazné změny ve společnosti spojené s globalizací a sekularizací způsobují chaos ve vnímání hodnot. Lékařská věda schopna zachraňovat a prodlužovat život lidským bytostem zřejmě nenalezla tu pravou míru a stala se hegemonem v oblasti umírání. To vše přispívá k diskuzi o aktuálním tématu eutanazie.
- Eutanazie je ukončení života v případě mizivých vyhlídek na jeho pokračování. Zda se však, že eutanazie je poslední článek modifikovaných procesů a zakrývá pravou podstatu věci.

Nyní se blíže podíváme na to, jakým způsobem je chráněna hodnota lidského života v českém i mezinárodním právním řádu.

²² HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 121. ISBN 978-80-471-3.

2. PRÁVO VE VZTAHU K EUTANAZII

Právo je společenský normativní systém. Jednoznačně formuluje pravidla chování. Za porušení pravidel stanoví vynutitelné sankce. Právní úpravy týkající se eutanazie nebo také asistované sebevraždy najdeme především v trestních kodexech jednotlivých států.²³

V České republice je nejširší úprava ochrany univerzálních hodnot lidství zachycena v Listině základních práv a svobod. Tyto emancipační proudy jsou následně konkretizovány ve sféře veřejného a soukromého práva. Prostředky ochrany veřejného a soukromého práva při ochraně osobnosti fyzické osoby vytvářejí komplexní systém její ochrany²⁴.

2.1 Všeobecné osobnostní právo

Pojem eutanazie v České republice je součástí dvou základních sfér všeobecného osobního práva občanského zákoníku, totiž práva na tělesnou integritu a ochranu osobnosti. Všeobecné osobnostní právo lze vymezit jakou souhrn stejnorodých právních norem, které upravují právo.²⁵

Jednotlivé hodnoty osobnosti fyzických osob tvořící celistvost :

- Tělesné (fyzické) – do této skupiny je třeba řadit život, zdraví, tělo a jejich nedotknutelnost. Tento princip platí po celou dobu života, ale i po smrti.
- Morální jednotu - všechny formy osobní svobody fyzických osob, jejich čest, důstojnost, dobrá pověst, osobní soukromí, jméno a mnoho

23 srov. Matochová, S.: *Etika a právo v kontextu lékařské etiky*, Blansko : Masarykova univerzita, 2009. s. 152 – 153. ISBN 978-80-210-4757-0.

24 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 16. ISBN 80-7201-484-6.

25 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 57. ISBN 80-7201-484-6.

dalších²⁶.

Subjektivní občanské všeobecné osobnostní právo umožňuje každé fyzické osobě jako individualitě a suverénní bytosti nakládat v mezích právního řádu podle svého uvážení co nejdříve se svou osobností v její fyzické a morální jednotě vůči ostatním subjektům (fyzickým či právnickým osobám) s rovným právním postavením za účelem její realizace ve společnosti, jakož i ochrany jejích zájmů, potřeb a preferencí.²⁷

Každá lidská bytost (člověk) má osobnost a zároveň pouze lidská bytost má osobnost. Pouze fyzické osoby mohou být nositeli jednotlivých hodnot tvořících celistvost jejich osobnosti (ve fyzické a morální jednotě) a tím být nositeli – subjekty všeobecného osobnostního práva jako jednotného práva. Člověk se stává právní osobností okamžikem narození. Jde o základní právo člověka, které mu stát neposkytuje, nýbrž je jako právní stát pro jeho přirozenou povahu uznává.²⁸

Občanskoprávní ochrana osobnosti podle § 11 občanského zákoníku přísluší i těm fyzickým osobám, které pro svůj věk anebo psychický stav nejsou schopni chápat újmu, která jim vznikla neoprávněným zásahem jiného na jejich osobnosti. To platí i v případech, kdy subjekt není způsobilý k právním úkonům.²⁹

Předmětem všeobecného osobnostního práva jako jednotného práva je osobnost každé fyzické osoby jako individuality a suveréna.³⁰

26 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 69. ISBN 80-7201-484-6.

27 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 92, 93. ISBN 80-7201-484-6.

28 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 72 - 74. ISBN 80-7201-484-6.

29 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 79. ISBN 80-7201-484-6.

30 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 120. ISBN 80-7201-484-6.

2.2 Právo na tělesnou integritu

Jako základní hodnoty osobnosti každé fyzické osoby vytyčuje občanský zákoník v § 11 výslovně život, zdraví a tím implicitně i tělo. Osobnost každé fyzické osoby je vytvářena jednotou jeho složky morální a tělesné. Má-li proto občanské právo prostřednictvím všeobecného osobního práva chránit fyzickou osobu plnohodnotně, musí se tato ochrana nutně vztahovat nejen na sféru tělesnou, ale i morální. Tyto nehmotné – imateriální hodnoty jsou předmětem souhrnně označovaného práva na tělesnou integritu a její nedotknutelnost - ústavně zakotvené v čl. 6 odst.1, čl. 7 odst.1, čl. 31 Listiny základních práv a svobod.³¹

Podle čl. 1 Úmluvy III se smluvní strany zavazují chránit důstojnost a svébytnost všech lidských bytostí a každému bez diskriminace zaručit úctu k integritě jeho bytosti i ostatní práva a základní svobody při aplikaci biologie a medicíny. Za tímto účelem přijmout do svého právního řádu opatření toto zajišťující.³²

2.2.1 Obsah práva na tělesnou integritu

Obsah dílčího práva na tělesnou integritu má svou složku negativní a pozitivní. Negativní složka zajišťuje ochranu tělesné integrity před neoprávněnými zásahy všech externích činitelů, především před zbavením života, způsobením zranění, před vyvoláním choroby apod. Pozitivní složka pak zajišťuje svému subjektu užívací a dispoziční právo.

Právo na tělesnou integritu je svou povahou subjektivním občanským právem, které působí vůči všem ostatním právním subjektům s rovným postavením, tedy i vůči všem provozovatelům zdravotnických zařízení, ať již jsou provozována státem, obcí, právnickou osobou či fyzickou osobou.³³

31 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 203 - 205. ISBN 80-7201-484-6.

32 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 203 - 207. ISBN 80-7201-484-6.

33 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle*

Výlučnost dílčího subjektivního občanského práva na tělesnou integritu je v některých - zákonem přesně stanovených - případech ve veřejném zájmu prolomena některými omezeními. Naléhavým úkolem zákonodárství je přesně, jednoznačně a průhledně vymezit, kde začínají a končí meze práva fyzické osoby svobodně disponovat se svou tělesnou integritou a zároveň objektivně odůvodněné omezení práva fyzické osoby na tělesnou integritu. Tato omezení mohou být v demokratické společnosti nezbytná v zájmu veřejné bezpečnosti, ochrany veřejného zdraví, anebo ochrany práv a svobod jiných.³⁴

2.2.2 Sebeпоškození, sebevražda, eutanazie jako zásah do tělesné integrity

Veřejný zájem na zachování života a zdraví každé fyzické osoby vede k zásadní nepřipustnosti takových dispozic, které by vedly k sebeпоškození fyzické osoby či dokonce k její sebevraždě. Právní řád ovšem nemůže účinně bránit všem útokům, k nimž se někdo sám rozhodne a potom jimi sám poruší vlastní tělesnou integritu. Proto sebevraždy ani sebeпоškození nejsou klasifikovány jako trestné. Účast na sebevraždě se velmi blíží aktu oživení na žádost a z útrpnosti. Platné trestní právo ovšem zatím nezná zvláštní skutkovou podstatu trestného činu usmrcení z útrpnosti s výsadou nižší trestné sazby. Naproti tomu je ale stíháno pohnutí jiného k sebevraždě či pomoc jinému k sebevraždě. Dispoziční právo fyzické osoby je omezeno takovým způsobem, že pokud dá svolení k tomu, aby do její tělesné integrity zasáhl někdo třetí za účelem poškození či usmrcení, je tento projev vůle neplatný a přičí se zákonu. Pojem eutanazie by měl být za účelem zamezení nejistot vyhrazen a používán pouze pro označení těch případů, které jsou již tradičně neslučitelné s lékařskou péčí a postavením lékaře ve společnosti a jež jsou u nás jako nepřipustné zakázány.³⁵

občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání, Praha : Linde a.s., 2004. s. 207. ISBN 80-7201-484-6.

34 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání, Praha : Linde a.s., 2004. s. 207, 208. ISBN 80-7201-484-6.*

35 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání, Praha : Linde a.s., 2004.*

V souvislosti se zdravotní péčí musí být souhlas pacienta k výkonu v oblasti zdravotní péče svobodný a informovaný. Pacient musí být rovněž poučen o tom, že svůj jednou daný svobodný souhlas může také kdykoliv odvolat. I odmítnutí potřebné péče je právem nemocného a musí být respektováno.³⁶

2.2.3 Právo na čest a lidskou důstojnost

Čest a důstojnost jsou jedněmi z nejzávažnějších hodnot. Lidskou důstojnost mají všechny fyzické osoby stejnou, nezávisle na své společenské stratifikaci. Proto je třeba všechny fyzické osoby chránit před ponižováním jejich důstojnosti, a to i vůči všem subjektům s rovným právním postavením.³⁷ Článek 10 Listiny základních práv a svobod ukládá, že každý má právo, aby byla zachována jeho lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno jeho jméno.³⁸

2.3 Současná právní úprava v ČR

Současná právní úprava neumožňuje občanům České republiky svobodně se rozhodnout o způsobu svého odchodu ze života. Ačkoli je otázka eutanazie především etické podstaty, z hlediska ochrany lidského života a potažmo osobnosti je potřeba bádát i v oblasti práva. Mezi nejvýznamnější funkce veškerých právních koncepcí patří ochrana a podpora společensky uznávaných a přijímaných hodnot a norem a zároveň regulace nežádoucích vlivů, jež by je mohly poškozovat. Právní věda zná problematiku přípustnosti či nepřípustnosti eutanazie již více než tři století. Eutanazie je v přímém rozporu s lékařskou profesí.

Etický kodex České lékařské komory i mravní názory většiny evropských i světových právních řádů se slučují ve společném bodě, jímž je stanovisko, že

s. 261 - 268. ISBN 80-7201-484-6.

36 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 217 - 219. ISBN 80-7201-484-6.

37 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 126, 127. ISBN 80-7201-484-6.

38 Ústava České republiky ; *Listina základních práv a svobod* : podle stavu k 24.8.2004, Ostrava : Sagit, 2004. ISBN80-7208-424-0.

lékaři není dovoleno vědomě, resp. úmyslně přivodit smrt nemocnému, a to ani tehdy, jestliže nemocný bez vyhlídek na zlepšení stavu trpící nesnesitelnými bolestmi, o usmrcení sám ze své vůle požádá. Takovéto jednání by bylo posuzováno jako vražda. Toto protiprávní jednání lékaře, nebo i kohokoliv jiného by bylo trestné jako vražda podle § 219 trestního zákona. Jak již bylo řečeno, platné trestní právo zatím nezná zvláštní skutkovou podstatu trestného činu usmrcení z útrpnosti s výsadou nižší trestní sazby³⁹.

Základní lidské právo na život jasně deklaruje čl. 6 Listiny základních práv a svobod:

1. Každý má právo na život. Lidský život je hoděn ochrany již před narozením.
2. Nikdo nesmí být zbaven života.
3. Porušením práv podle tohoto článku není, jestliže byl někdo zbaven života v souvislosti s jednáním, které podle zákona není trestné.⁴⁰

Z toho, co bylo uvedeno, je patrné, že i u nás – stejně jako jinde na světě – přetrvává historicky zakódována obava z rizika, že uzákonění eutanazie a soustředění moci nad životem v určitých rukách by mohlo být v praxi v důsledku setření hranic mezi přirozenou smrtí a vědomým, resp. úmyslným zbavením života nejrůznějšími způsoby zneužíváno – např. z důvodů majetkových a jiných.⁴¹

Dále je nad míru důležité přesně rozlišovat mezi uzákoněním a beztrestností. Rozdíl mezi uzákoněním a beztrestností eutanazie je propastný. Kdyby byla totiž aktivní eutanazie skutečně uzákoněna, pak by její neprovedení (samozřejmě za splněných daných podmínek) bylo trestné. Tím by ovšem mohlo docházet

39 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 262. ISBN 80-7201-484-6.

40 Ústava České republiky ; *Listina základních práv a svobod* : podle stavu k 24.8.2004, Ostrava : Sagit, 2004. ISBN80-7208-424-0.

41 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 262. ISBN 80-7201-484-6.

k praktickým absurditám. Byly by pošlapány základní principy autonomie každého člověka. Ve svém právu by byl ukrácen lékař, který by neměl možnost odmítnout provedení eutanazie - princip odepření z důvodu svědomí musí být zachován. Zákonná forma beztrestnosti eutanazie naopak chrání tu část lékařů, kteří stejně jako jejich pacienti shledali usmrcení jako nejlepší z možných řešení.⁴²

2.3.1 Návrh legislativního řešení eutanazie

Návrh zákona o důstojné smrti, jež byl v České republice projednáván v roce 2008, se pokouší vyřešit mnohdy neúnosnou situaci trpícího pacienta. Byl navrhován koncept, jenž by dal pacientovi možnost si za pomoci lékaře vyvolat důstojnou smrt sám. V návrhu je ošetřena také eventualita, kdy si lidé mohou o důstojnou smrt požádat předem, pro případ, že by pacient v budoucnu nemohl projevit svoji vůli. Tato žádost by měla být založena do pacientovy zdravotnické dokumentace a pacient ji může kdykoli vzít zpět. K eutanazii nelze dopomoci nebo ji vyvolat dříve než 4 týdny od vyhotovení žádosti pacientem. Pokud pacient požádal o vyvolání důstojné smrti předem, musí být dle návrhu zákona před samotným vyvoláním smrti splněno několik podmínek. Pacient musí trpět vážnou a nevléčitelnou nemocí, nacházet se ve stavu nezměnitelného bezvědomí, a zdravotní stav by měl být s ohledem na úroveň lékařské vědy té doby nevratný. Ošetřující lékař je také povinen prokonzultovat situaci s jiným lékařem nebo lékařským týmem, kterému zevrubně popíše zdravotní stav pacienta.⁴³

2.3.2 Vyjádření České lékařské komory

Počátkem roku 2010 vydalo představenstvo České lékařské komory doporučení k postupu při rozhodování o změně léčby intenzivní na léčbu paliativní u pacientů v terminálním stavu, kteří nejsou schopni vyjádřit svou vůli. Toto doporučení bylo projednáno a schváleno představenstvem ČLK dne 20.2.2010 a nabývá účinnosti dne 4.3.2010. Doporučení představenstva ČLK formuluje principy a rámcová doporučení pro poskytování paliativní péče u dospělých pacientů neschopných

42 srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 127. ISBN 978-80-471-3.

43 <http://www.eutanazie-dobrasmrt.cz/?akce=paragraf&id=11>

o sobě rozhodovat v konečné fázi jejich léčebně neovlivnitelného onemocnění.⁴⁴

Mravní nazírání založenému na hodnotách křesťanství se přičítá zakotvit v právním řádu právo jedné osoby – tím spíše pak lékaře, pro něhož platí maximy jako „primum non nocere“ neboli především neškodit a „salus aegroti suprema lex“ (spása duší je nejvyšším zákonem)- na usmrcení jiného. To lze pokládat jako základní etický přístup. Sjezd České lékařské komory konaný v roce 1995 zcela odmítl odnětí věty z Etického kodexu ČLK zakazující eutanazii i asistované suicidium. V současné praxi i teorii převládá názor, že v konkrétním případě je potřeba brát v úvahu veškeré okolnosti a postupovat vždy individuálně. Upuštění od léčby v případě beznadějně prognózy nemoci a zvyšování dávky tisících léku, zmírňujících utrpení nemůže být v žádném případě posuzováno jako vykročení z rámce etických norem. Toto konání není spojeno s žádnými nepříznivými morálními či právními následky. Lékař v optimálním případě dbá o nejvyšší dobro a prospěch pacienta a jedná v souladu se současnými dostupnými poznatky lékařské vědy a praxe.⁴⁵

2.4 Eutanazie v mezinárodním právu

Právo na život je ukotveno ve všech mezinárodně platných úmluvách, avšak nikde nelze nalézt takové ustanovení, které by se vztahovalo přímo k eutanazii. Tyto dokumenty jsou součástí vnitrostátní právní úpravy a jsou jí nadřazené. Pozitivní úpravu ochrany lidských práv v oblasti mezinárodního práva představují následující dokumenty:⁴⁶

- Úmluva o lidských právech a základních svobodách Rady Evropy
- Všeobecná deklarace lidských práv

Evropský soud pro lidská práva jako orgán Rady Evropy dohlíží nad

44 <http://www.lker.cz/>

45 srov. Knap, K., Švestka, J., Jehlička, O., Pavlík, P., Plecítý, V.: *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*, Praha : Linde a.s., 2004. s. 203 - 205. ISBN 80-7201-484-6.

46 srov. Matochová, S.: *Etika a právo v kontextu lékařské etiky*, Blansko : Masarykova univerzita, 2009. s. 152 – 153. ISBN 978-80-210-4757-0.

prováděním Úmluvy. Legislativní systémy jednotlivých zemí světa ovšem přistupují k eutanazii velmi rozdílně. Některé země eutanazii vůbec nezmiňují. Jiné, ačkoli problematiku eutanazie ve svém právu zahrnují, ji zakazují nebo naopak umožňují pasivní eutanazii či asistovanou sebevraždu. V takovém případě je tato situace posuzována podle skutkové podstaty se zvláštním zřetelem a usiluje se o velmi nízký či žádný trest. Situace se v obecné rovině freneticky mění, především díky tlaku různých skupiny obyvatel či organizací prosazující legalizaci eutanazie. Situaci obvykle bývá znehledněna nějakým tendenčně vykonstruovaným nebo nepřesně medializovaným případem. Můžeme pak nabýt dojem, že uzákonit eutanazii by bylo dobrodiním, které by ušetřilo umírající nesnesitelných bolestí.⁴⁷

Dichotomii názorů je třeba konfrontovat ve věcných a kvalifikovaných diskuzích. Situace se může stát velmi nebezpečnou a je potřeba, aby byly pečlivě zváženy veškeré aspekty. K této svědomité reflexi zcela jistě přispívá i zkušenost států, které se k eutanazii staví vstřícně. V evropských státech je v současnosti možné legálním způsobem ukončit svůj život v Nizozemí a tuto možnost nabízí v poslední době i Švýcarsko.

47 srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 126. ISBN 978-80-471-3.

2.4.1 Holandská zkušenost

Holandsko se zařadilo mezi první evropské země, kde se podařilo učinit praxi eutanazie právně legitimní. Tímto Nizozemí reprezentuje vysoce liberální přístup, jež bývá nazýván jako tzv. Holandský model. Na tento model se odvolává řada zastánců eutanazie.

Liberální přístup Nizozemska se formoval již v 70. letech 20. století, kdy byla zveřejněna útlá publikace *Lékařská moc a lékařská etika*, lékaře Jana Henrika van den Berga, v níž byl zpracován jednoznačný návrh, aby lékaři byli schopni a ochotni zabít své těžce nemocné pacienty. Roku 1973 se odehrál klíčový soudní proces s lékařkou, jež vyhověla žádosti své těžce nemocné a nepohyblivé matky a usmrtila ji. Judikát vnitrostátního soudu je v této záležitosti možné chápat jako směrodatný, neboť lékařka byla odsouzena pouze symbolicky a to na dobu jednoho týdne odnětí svobody. V této souvislosti byly formulovány jisté zásady, tzv. Rotterdamská pravidla. Roku 1993 byl v Nizozemí novelizován zákon o pohřebnictví a v následujícím roce tento zákon vstoupil v platnost. V následujících letech výrazně stoupl počet osob, které zemřely v důsledku nějaké formy eutanazie. Tento vývoj je samozřejmě logický, nicméně bývá interpretován dvěma odlišnými způsoby.⁴⁸

Zastánci eutanazie tento vývoj považují za prospěšný. Menší část pozornosti se ovšem věnuje těm, kteří poukazují na neúnosnost a zhoubu takové praxe. Až od roku 2002 je účinný podstatný zákon o ukončení života a asistované sebevraždě, z něhož vyplývá, že eutanazie je i nadále trestným činem. Právo kodifikuje právě dohodu z roku 1993 nežalovat lékaře, který provedl eutanazii za velmi specifických okolností.⁴⁹

48 srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 126 - 128. ISBN 978-80-471-3.

49 srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 126 - 128. ISBN 978-80-471-3.

2.4.2 Švýcarský model

Exkluzivní postavení v problematice eutanazie zaujímá Švýcarsko, kde byly návrhy na legalizaci opakovaně podány v roce 1975 a 1979, přičemž oba byly zamítnuty. Ve Švýcarsku v současnosti působí dvě organizace pod názvem Exit a Dignitas neboli důstojnost, odvolávající se na zákon z roku 1042, které umožňují asistovanou sebevraždu těm, kteří o ni požádají. Obecněji řečeno, článek 115 švýcarského trestního zákoníku, jež byl schválen v roce 1937 a vstoupil v platnost v již zmiňovaném roce 1942, pokládá pomoc k sebevraždě zločinem tehdy a jen tehdy, pokud motivy jsou sobecké. Článek je tedy interpretován jako právoplatné svolení ke zřízení organizace, které podávají lék končící život. Článek nedává lékařům zvláštní postavení v pomoci k sebevraždě, ale lékař má přístup k vhodným smrtícím lékům a může je podat.⁵⁰

Akt sebevraždy je realizován v prostorách organizace, tedy nikoli v instituci, kde pacient mohl být doposud hospitalizován. Druhou stranou mince je ovšem skutečnost, kterou zejména kritici eutanazie nazývají jako sebevražedný cestovní ruch nebo také eutanastická turistika.⁵¹

Nedávné diskuze ve Švýcarsku jsou zaměřeny na širší spektrum potencionálních klientů a zastánci eutanazie požadují právo na asistovanou sebevraždu i pro duševně nemocné osoby. V této souvislosti je vyjádřeno přesvědčení, že i duševně nemocní jsou schopni rozlišit, zda chtějí či nechtějí žít a proto by tato možnost měla být dostupná i této skupině. V tomto prospěch rozhodl i Švýcarský federální nejvyšší soud v listopadu 2006. Nicméně, je potřeba maximální zdrženlivosti a samozřejmě velmi striktně rozlišovat mezi přáním zemřít, které je výrazem léčitelné či vyléčitelné psychické nemoci a trvalým rozhodnutím střízlivé osoby.⁵²

50 srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 129 - 130. ISBN 978-80-471-3.

51 srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 129 - 130. ISBN 978-80-471-3.

52 srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 129 - 130. ISBN 978-80-471-3.

2.5 Shrnutí

- Vnitrostátní právní úprava ani mezinárodní úmluvy se k eutanazii explicitně nevyjadřují. Nicméně, ochrana lidského života, cti a důstojnosti je deklarována v mezinárodních dokumentech, které posléze určují úpravu uvnitř státu.
- Právo na tělesnou integritu je nejkonkrétnější způsob ochrany fyzické osoby a jejích hodnot. Tato právní úprava zakazuje všem externím činitelům jakkoli poškodit tělesnou integritu, čest a důstojnost fyzické osoby.
- Lékařská komora schválila přelomové doporučení, určující kdy ukončit léčbu, která již nemá smysl a zaměřit se na tlášení jejich utrpení. Takto doporučený přístup je v souladu jak s celospolečenskými normami, tak s křesťanskou etikou. Jednoznačně totiž upřednostňuje hodnotu života, dobro pacienta a ve své podstatě odmítá eutanazii, ale zároveň také zbytečné utrpení.
- Jak dokazují praktické zkušenosti Nizozemska a Švýcarska, legalizace eutanazie naplňuje tzv. pravidlo kluzkého svahu a dochází k nárůstu v počtu případů eutanazie. Viděno prizmatem zachování a ochrany lidského života

3. HROZBA ZNEUŽITÍ EUTANAZIE

Svobodné vyjádření každého člověka je základním předpokladem demokratické společnosti. Je ale potřeba, opravdu odpovědně, zvážit dosah svých činů a následky, které mohou mít. Eutanazie se týká závěru života a tato fáze je nanejvýš citlivou záležitostí. Eutanazie je mnohými vnímána jako určitá hypotetická možnost.

Legalizace eutanazie s sebou přináší celou řadu reálných rizik spjatých se zneužitím. Není možné najít jednoznačné a univerzální východisko odpovídající na problematiku eutanazie. Zastánci i odpůrci eutanazie předkládají celou řadu argumentů obhajující zvolené stanovisko.

3.1 Argumenty zastánců eutanazie

V jádru debaty o tom, zda eutanázii ano či ne stojí filosofická otázka. Je pro člověka vyšší hodnotou život nebo možnost se svobodně rozhodnout a to i o tom, zda chce žít nebo nikoliv? Zastánci eutanazie upřednostňují svobodné rozhodnutí. Mezi jejich základní argumenty přitom patří:

3.1.1 Autonomie člověka

Zastánci eutanazie tvrdí, že stejně, jako je legislativně ukotveno právo na život, mělo by být součástí právní úpravy právo na smrt. Takové právo by umožňovalo umírajícímu svobodně se rozhodnout, jak chce zemřít. To vše vychází z přesvědčení, že člověk je autonomní bytost a velmi zjednodušeně řečeno, má svrchované právo nakládat se svým životem tak, jak uzná za vhodné. Bohužel, naprosté uplatnění autonomie s sebou přináší řadu rozporů.

Autonomie jednoho nesmí narušovat autonomii druhého nebo společensky přijímané hodnoty. Ačkoli by člověk měl, při úplné akceptaci autonomie, život ve svých rukou, jediný, kdo eutanázii může vykonat je lékař. Pouze lékař rozhoduje o závažnosti stavu pacienta a nese za něj plnou odpovědnost. Pokud se lékaři přičí podat smrtící lék, ale je k tomu nucen zákony, je velmi narušena jeho autonomie,

svědomí i profesní přesvědčení. Řada lékařů totiž vnímá zachování života jako nejvyšší hodnotu. Immanuel Kant, praotec myšlenky autonomie, soudil, že autonomie spočívá v rozumnosti bytosti a dobrém životě, který nemůže být podřízen individuálním sklonům a tužbám. Cílem tedy není podlehnout momentálnímu strachu či přáním, nýbrž činit to, co lze pokládat za obecně platné a příkladné. Sebevražda se nemůže stát obecným pravidlem. Naprosté uplatnění autonomie by bylo neudržitelné a ohrožující obecně sdílené hodnoty.⁵³

3.1.2 Pomoc umírajícímu

Ztráta nezávislosti, strach, nejistota, bolest, beznaděj – to vše jsou pocity, které jsou součástí umírání a díky nimž, lidé žádají o eutanazii. Člověk žádající o eutanazii je především člověk trpící a volající o pomoc.

Jedním z argumentů zastánců eutanazie je snaha poskytnout umírajícímu určitý komfort a milosrdenství. Člověk by měl poslední dny strávit snesitelně. Pokud pacient upoutaný na lůžku trpí nesnesitelnými bolestmi, jeho život je pro něj utrpením a přání zemřít je projevem jeho vůle, měli bychom jej vyslyšet. I kdyby lékařská věda znala veškeré postupy, které by umožnily nevyčísitelně nemocným důstojné umírání, jsou zastánci eutanazie přesvědčení o tom, že i tak se najdou lidé, kteří nechtějí pouze čekat na smrt, která je neodvratná. Eutanazii považují za jedno z možných řešení v nastalé situaci.

K uváděným argumentům zastánců eutanazie lze říct tolik, že pouze skutečná pomoc je odpovědí na otázky a přání trpícího člověka. Nezbytné je zjistit z jakého důvodu člověk o eutanazii žádá. Důvodem mohou být nezvladatelné bolesti, ale také obavy, že bude svým blízkým na obtíž. Eutanazie je pouze zástupný problém, neboť ve skutečnosti si lidé neví rady s vlastní konečností. Doprovázet umírajícího člověka je pro každého velmi obtížný úkol. Důstojně zemřít znamená zemřít vyrovnaný a smířený s touto skutečností. Na straně druhé je nesmírně důležité věnovat dostatečnou péči a pozornost paliativní medicíně, tišení bolesti, doprovázení umírajícího a poskytnutí psychické a duševní péče.⁵⁴

53 Srov. ŠPINKOVÁ, M., ŠPINKA, Š., *Euthanasie : víme, o čem mluvíme?*. Praha : Cesta domů, 2006. s. 21-23. ISBN 80-239-8592-2.

54 Srov. ŠPINKOVÁ, M., ŠPINKA, Š., *Euthanasie : víme, o čem mluvíme?*. Praha : Cesta domů,

3.1.3 Ekonomické náklady a lidské zdroje

Dalším z argumentů zastánců eutanazie je poukazování na přílišné náklady spojené s péčí o těžce nemocné. Tento argument však nebývá často explicitně uváděn. Ekonomická náročnost léčby nevyléčitelně nemocných je bezesporu velmi vysoká. Většina zdravotnických zařízení se potýká s finančními problémy. Jedná se nejen o nedostatek kvalifikovaného personálu, finančních prostředků, ale také o nedostatek volných lůžek. Nemocniční lůžka mohou být využita pro osoby, jejichž život má velkou šanci na zkvalitnění. Prostředky vynaložené na prodloužení života, který nemá příznivé vyhlídky na pokračování, mohou být využity na zlepšení péče u vyléčitelně nemocných, různé lékařské výzkumy nebo prevenci.⁵⁵ Tento argument má tedy své jisté opodstatnění.

Otázka po rozsahu a dosažitelnosti zdravotní péče je velmi komplikovaná. Pokud by se ovšem změnil způsob financování zdravotnictví, domnívám se, že by bylo možné zefektivnit péči o umírající pacienty. Stav zdravotnictví by neměl být překážkou pro kvalitní péči o umírající.

3.2 Argumenty odpůrců eutanazie

Odpůrci eutanazie vycházejí z přesvědčení, že lidský život je základní hodnotou, kterou je potřeba za všech okolností účinně chránit. Podle jejich přesvědčení je uzákonění eutanazie –zkratkovité, iluzorní a velmi nebezpečné řešení. Rizika spojená se zneužitím eutanazie jsou velmi reálná. Odkaz nedávné historie jasně poukazuje na pádnost takovéto argumentace. Zneužití eutanazie a odklon od hodnot, které jsou v našich reáliích hluboce zakořeněné, mohou napáchat mnoho fatálních škod a jejich náprava může trvat i několik generací. Argumentů stavících se proti přípustnosti eutanazie je velké množství. Mezi nejdůležitější patří následující:

3.2.1 Teologické zdůvodnění nepřipustnosti eutanazie

Nejhluběji zakořeněným odůvodněním nepřipustnosti eutanazie je

2006. s. 23-25. ISBN 80-239-8592-2.

55——— srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 154 - 156. ISBN 978-80-471-3.

nedotknutelná hodnota a důstojnost lidského života. „Důstojnost osoby musí být přiznána každému člověku od početí až po přirozenou smrt. Tento základní princip vyjadřuje ano vůči lidskému životu a musí být v centru úvah o bioetice, která nabývá stále většího významu.“⁵⁶ Z teologického hlediska lidský život patří Bohu a člověk nemá právo rozhodovat o jeho konci. Život je vnímán jako dar od Boha a nesmí být zpochybňovaný ani ve chvílích nemoci či umírání. Takovým aktem by byla porušena svatost lidského života. Eutanazie je vnímána jako druh vraždy. Účast na usmrcení druhého je morálně nepřipustné.⁵⁷

Eutanazie není smrtí důstojnou, neboť žádat o zabití v důsledku naprosté beznaděje a být zabit, není důstojné. Eutanazie není ani smrtí z milosrdenství, ale z lítosti. Princip vzájemné pomoci a odpovědnosti je základem naší civilizace. Žijící lidé budou trpět, pokud z jejich životů vymizí princip nedotknutelnosti života.

3.2.2. Etické zdůvodnění nepřipustnosti eutanazie

Hippokratova přísaha praví: „Nepodám nikomu smrtící prostředek, ani kdyby mne o to kdokoli požádal a nikomu také nebudu radit (jak zemřít). Žádné ženě nedám prostředek k vyhnání plodu.“ Z etického hlediska eutanazie odporuje této přísaze i pátému přikázání desatera, nezabiješ. Přímá eutanazie spočívá v ukončení života osob postižených, nemocných nebo už blízkých smrti, ať už jsou důvody a prostředky jakékoliv. Je mravně nepřijatelná. Stejně tak nějaký zákrok nebo opomenutí, které samo od sebe nebo záměrně přivodí smrt, aby se ukončila bolest, je zabitím těžce odporujícím důstojnosti lidské osoby a úctě k živému Bohu, jejímu Stvořiteli. Mylný úsudek, do něhož člověk může v dobré vůli upadnout, nemění povahu tohoto vražedného činu, který je nutno vždy odsoudit a vyloučit.⁵⁸

Každý, kdo respektuje přirozenou etiku vnímá, že rozhodovat o životě jiného člověka se přiči jeho svědomí a nepřísluší mu.

⁵⁶ *Instrukce Dignitas personae o některých otázkách bioetiky*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2009. s. 7. ISBN 978-80-7195-352-4.

⁵⁷ <http://bioetika.ktf.cuni.cz/articles.php?lng=cz&pg=34>

⁵⁸ Srov. http://www.katechismus.cz/paragraf.php?sel_paragraf=2277

Právo na eutanazii nevíc není právem vycházejícím z právní vědy. Takové právo pošlapává skutečné právo na život a hrubým způsobem narušuje integritu jak nemocného, tak lékaře. I kdyby došlo k tomu, že eutanazie by byla prohlášena za legální a ústava by se změnila, vždy by tento čin zůstal nemorální. Mravnost nestojí na zákonodárství⁵⁹

3.2.3 Oslabení důvěry – možnost zneužití

Dalším závažným argumentem poukazujícím na nebezpečí uzákonění eutanazie je skutečnost, že vyžádání eutanazie nemusí být výlučně svobodným vyjádřením. Svobodný projev vůle platný v době plného zdraví nemusí být totožný s přáním v nemoci. Dále pacienti mohou zažívat, vedle svých subjektivních pocitů, reálný tlak ze strany lékařského týmu nebo rodiny.

Těžce nemocní a umírající mohou mít pocit, že od nich jejich okolí očekává, aby zemřeli. Tento pocit může být výrazně podpořen obavou, že pro své blízké představují zátěž a bylo by lepší ji co nejrychleji ukončit.

Ačkoli jsou náklady vynaložené na péči o umírajícího kryté z veřejných prostředků, může nemocniční personál pacienty nabádat k vyžádání eutanazie. Tento aspekt je závažný zvláště v době nestability zdravotnictví. Legalizace eutanazie kompromituje profesionální role zaměstnanců zdravotnictví a významně se narušuje vztah lékař pacient a vzájemná důvěra. Je jen otázkou času, kdy se rozkladný vztah projeví. Už dnes jsou důkazy, pramenící například z Holandské zkušenosti, ohledně ztráty důvěry v lékaře při legalizaci eutanazie. Z práva na eutanazii by se velmi rychle stala povinnost a podlamovala by snahu ošetřujícího personálu podnítit v pacientech vůli k životu.⁶⁰ Výše zmíněné je možné použít jako protiargument zastánců eutanazie, kteří poukazují na ekonomickou náročnost péče o umírající.

Eutanazie může být považována za dobrovolnou pouze v případě, že pacient je

59 Srov. MUNZAROVÁ, M., *Proč ne eutanazii, aneb, Být, či nebýt?*. Vyd. v KNA 2. V Kostelním Vydří : Pro občanské sdružení Ecce homo vydalo Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 58. ISBN 978-80-7195-304-3.

60 Srov. MUNZAROVÁ, M., *Proč ne eutanazii, aneb, Být, či nebýt?*. Vyd. v KNA 2. V Kostelním Vydří : Pro občanské sdružení Ecce homo vydalo Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 59-62. ISBN 978-80-7195-304-3.

duševně způsobilý učinit takové rozhodnutí. Musí být schopen zvážit veškeré důsledky. Veškerý ošetřující personál si musí být jist, že takový projev vůle není způsobený přidruženou depresí nebo tlakem okolí. Umírající by si v žádném případě neměl připadat jako břemeno a cítit se vinen za to, že stále ještě žije. Takto dobrovolné a neovlivněné rozhodnutí je velmi těžké ověřit, v podstatě jej lze vždy zpochybnit.⁶¹

3.2.4 Kluzký svah (slippery slope)

Holandsko, které legalizovalo eutanazii jako jedna z prvních zemí, nyní poznává důsledky tohoto kroku. Existuje zde reálné nebezpečí rozšíření praxe eutanazie na duševně nemocné, těžce poškozené novorozence, velmi staré občany nebo nezletilé. Neustále vzrůstá počet nedobrovolných a nechtěných forem eutanazie a uplatňuje se aktivní pomoc sebevrahům.⁶² Marta Munzarová se k situaci v Holandsku vyjádřila ve Zdravotnických novinách roku 2008 takto: „Zabíjení lidí nekompetentních nebo lidí, kteří o zabití nežádali, je v nizozemských i belgických publikacích uváděno zcela bezostyšně a počty takto zabitých jsou běžnou položkou v tabulkách. Kampak se poděl tolik zdůrazňovaný respekt k autonomii? Může existovat větší důkaz kluzkého svahu?“⁶³

3.2.5 Individualizovaná eutanazie

Každý z nás žije v určité provázanosti s ostatními lidmi. Soužití lidí ve společnosti nám dává určitou svobodu a pocit bezpečí. Každý z nás je ovšem také vázán odpovědností. Zabíjení, potažmo eutanazie má dopad na celou společnost, pro její vnímání nedotknutelnosti a ceny života. Svoboda a autonomie (v našem případě značně pochybná) jednoho člověka stojí v protikladu k ochraně celé společnosti, jejíž hodnoty rozleptává.⁶⁴ Lze jen těžko odhadnout, jaká bude příští generace lidí, kteří nemají žádnou zkušenost se smrtí a od narození si uvědomují,

61 Srov. MUNZAROVÁ, M., *Proč ne eutanazii, aneb, Být, či nebýt?*. s. 61. ISBN 978-80-7195-304-3.

62 srov. HAŠKOVCOVÁ, H., *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. s. 143. ISBN 978-80-471-3.

63 <http://www.eutanazie-dobrasmrt.cz/?akce=aktualne&id=115>

64 Srov. MUNZAROVÁ, M., *Proč ne eutanazii, aneb, Být, či nebýt?*. Vyd. v KNA 2. V Kostelním Vydří : Pro občanské sdružení Ecce homo vydalo Karmelitánské nakladatelství, 2008. s. 61. ISBN 978-80-7195-304-3.

že ve chvíli nezvratného nadměrného utrpení mohou jednoduše odejít ze života. Nejen vztah k vlastnímu životu, ale i k životu ostatních, se může významně zdeformovat.

3.2.6 Politické a eugenické zneužití

Mluvila-li jsem o odkazu nedávné minulosti, ze kterého je třeba se poučit, je třeba si vzpomenout na zneužití eutanazie k politickým a eugenickým účelům. V této souvislosti nelze nezmínit nacistické snahy zušlechťovat určitou lidskou rasu, vedenou pod názvem Akce T4 nebo také program eutanazie. Zde je znatelný odklon od přirozeného pojetí života a praktikována myšlenka existence života, jež není hoden žití. Akce T4 (podle berlínské adresy své centrály: Tiergartenstraße 4) obsahuje odporné praktiky v německých ústavech, kdy byli systematicky vyvražďováni duševně nemocní nebo jinak postižení pacienti. Následné nacistické představy o nutnosti rasové hygieny, která se týkala také různých etnických skupin, včetně neproduktivních nebo ideologicky nežádoucích lidí. Cílem bylo vytvoření homogenního národa, který bude duševně i tělesně nadřazený jiným národům. Zpočátku vydávali nacisté euthanasii za blahodárnou sociální reformu pro beznadějně nemocné a mentálně postižené. Přesný počet obětí eutanazie není znám - na norimberském procesu byl však odhadnut na 275 tisíc.⁶⁵

3.3 Shrnutí

- Snaha uzákonit eutanazii s sebou přináší celou řadu rizik. Společnost není připravena soustředit ve svých rukou takovou moc a odpovědnost nad životem.
- Zastánci eutanazie poukazují především na autonomii člověka. Tento pojem je ovšem vykládán zkresleně.
- Argumenty odmítající eutanazii jsou postaveny zejména na nemorálnosti takového jednání. Eutanazie se hluboce dotýká samotné podstaty člověka.

65 <http://www.holocaust.cz/cz2/history/events/eutanazie>

- Tlak, který může být na pacienta vyvíjen, může ovlivnit jeho rozhodnutí. Došlo by tak k popření základního práva na život. Z hlediska ochrany lidského života je eutanazie nepřijatelná.
- V rámci demokratické společnosti by eutanazie neměla mít prostor v právní úpravě. Rizika spojená se zneužitím legalizace eutanazie očividně přinášejí více negativních, než pozitivních důsledků.

ZÁVĚR

Debata o eutanazii v západních zemích se soustředí především na dobrovolnou eutanazii. V některých zemích vznikla nestranná rozhodnutí utvářející legislativu a vnitřní systémy zdravotnictví. Holandský kluzký svah je exemplárním příkladem neúnosnosti takového způsobu usmrcení. Zde, obdobně jako za nacistické éry je znatelný odklon od přirozeného vnímání lidského života a domnívám se, že takováto praxe by se posléze mohla rozšířit na mnohem větší a různorodější skupinu osob, které by nevyhovovaly určitým standardům. Obávám se také, že generace vychovávané s možností snadného odchodu ze života již nebudou chovat úctu ke svému životu.

Ve své bakalářské práci jsem se pokusila podat reflexi problematiky eutanazie z pohledu ochrany lidského života. Problematika eutanazie nemá jednoduchou strukturu. Zastánci legalizace staví svá přesvědčení v rámci etického relativizmu a utilitarismu. Kritici mají na svém kontě větší množství, dle mého názoru, pádnějších argumentů stavících se proti usmrcení z útrpnosti.

Z práce jasně vyplývá, že legalizace eutanazie jde proti deklarovanému právu na život. Život je zázrak, nejvyšší hodnota lidského společenství a eutanazie tuto hodnotu poškozují. Ochrana lidského života by měla i nadále být nejvyšší prioritou demokratické společnosti. Snaha uzákonit eutanazii je povrchním řešením hlubokých společenských změn. Důležité je spíše zaměřovat se na tyto změny, ptát se po jejich příčinách a nabízet životná východiska. Zde je možné zmínit, např. potřebu posilování výchovy k základním hodnotám, ke kterým bezesporu patří úcta k lidskému životu jako takovému.

Plnohodnotnou alternativou k uvažované eutanazii je paliativní medicína. Jedná se o integrální péči o umírající a o ty, kteří je doprovázejí. Lidé eutanazii žádají především z obavy ze ztráty důstojnosti, nadměrného utrpení a obavy, že se pro své blízké stanou přítěží. Paliativní medicína je speciální soubor lékařských a podpůrných opatření, které jsou schopny odstranit bolest nebo ji výrazně zmírnit. Umírajícímu je především důležité zajistit autentický pocit, že je přijímán a milován i v té nejsložitější etapě svého života a není osamocen. Sociální vazby s blízkými osobami jsou nesmírně důležité.

Domnívám se, že legalizace eutanazie je pouze zástupný problém a ohnisko celé věci spočívá zcela jinde. Jediná důstojná a účinná pomoc umírajícímu je realizována prostřednictvím duchovní podpory, paliativní péči a smíření se se svou konečností.

SENAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

LITERATURA

- BAUMAN, Z. *Individualizovaná společnost*. Praha : Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1195-X.
- GIDDENS, A. *Sociologie*. Praha : Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4.
- HAŠKOVCOVÁ, H. *Thanatologie*. Praha : Galén, 2007. ISBN 978-80-471-3.
- HAŠKOVCOVÁ, H. Et al. *Krásná smrt? : sborník ze semináře konaného 7. a 8. listopadu 1997 v Praze*. Praha : Ekumenická akademie, 1999. ISBN neuvedeno.
- KATOLICKÁ CÍRKEV. *Kongregace pro nauku víry. Instrukce Dignitas personae o některých otázkách bioetiky*. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2009. ISBN 978-80-7195-352-4.
- KNAP, K., ŠVESTKA, J., JEHLIČKA, O., PAVLÍK, P., PLECITÝ, V. *Ochrana osobnosti podle občanského práva, 4. podstatně přepracované a doplněné vydání*. Praha : Linde a.s., 2004. ISBN 80-7201-484-6.
- LEVY, J. D. *Politický řád*. Praha : Sociologické nakladatelství, 1993. ISBN 80-901424-4-3.
- MATOCHOVÁ, S. *Etika a právo v kontextu lékařské etiky*. Blansko : Masarykova univerzita, 2009. ISBN 978-80-210-4757-0.
- MUNZAROVÁ, M. *Proč ne eutanazii, aneb, Být, či nebýt?*. Vyd. v KNA 2. V Kostelním Vydří : Pro občanské sdružení Ecce homo vydalo Karmelitánské nakladatelství, 2008. ISBN 978-80-7195-304-3.
- MUNZAROVÁ, M. *Vybrané kapitoly z lékařské etiky I., Smrt a umírání*. Brno : Masarykova Univerzita, 1997. ISBN 80-210-1610-8.
- POLLARD, B. *Eutanazie ano či ne?*. Praha : Dita, 1996. ISBN 80-85926-07-5.
- ROTTER, H. *Důstojnost lidského života*. Praha : Vyšehrad, spol. s r. o., 1999. s. 73. ISBN 80-7021-302-7.
- THOMASMA C. D., KUSHNEROVÁ T. *Od narození do smrti*, PRAHA : Mladá fronta, 2000. s. 173. ISBN 80-204-0883-5.

- ŠPINKOVÁ, M., ŠPINKA, Š., *Euthanasie : víme, o čem mluvíme?*. Praha : Cesta domů, 2006. s. 21-23. ISBN 80-239-8592-2.
- ÚSTAVA ČESKÉ REPUBLIKY ; *Listina základních práv a svobod : podle stavu k 24.8.2004*, Ostrava : Sagit, 2004. ISBN80-7208-424-0.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- BIOETIKA A LÉKAŘSKÁ ETIKA : *Prohlášení k eutanazii a doprovázení umírajících* [online]. 2008 [cit. 2010-03-15]. Dostupné na WWW : <<http://bioetika.ktf.cuni.cz/articles.php?lng=cz&pg=34>>.
- ČESKÁ LÉKAŘSKÁ KOMORA : *Doporučení představenstva ČLK č. 1/2010* [online]. 2010 [cit. 2010-02-09]. Dostupné na WWW: <<http://www.lkcr.cz>>.
- EUTANÁZIE – DOBRÁ SMRT : *Důvodová zpráva k návrhu o důstojné smrti* [online]. 2007 [cit. 2010-03-16]. Dostupné na WWW : <<http://www.eutanazie-dobrasmrt.cz/?akce=paragraf&id=11>>.
- HOLOCAUST : *Eutanazie* [online]. 2009 [cit. 2010-02-05]. Dostupné na WWW : <<http://www.holocaust.cz/cz2/history/events/eutanazie>>.
- KARMELITÁNSKÉ NAKLADATELSTVÍ : *Katechismus* [online]. 2008 [cit. 2010-03-15]. Dostupné na WWW : <http://www.katechismus.cz/paragraf.php?sel_paragraf=2277>.

ABSTRAKT

KARÁSKOVÁ, Z. *Eutanazie z pohledu ochrany lidského života*. České Budějovice 2010. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra teologické a sociální etiky. Vedoucí práce doc. Jindřich Šrajter, Dr. theol.

Klíčová slova: eutanazie, smrt, utrpení, legislativní řešení eutanazie, tělesná integrita, ochrana osobnosti, důstojnost, zahraniční zkušenosti, etické aspekty, rizika

Bakalářská práce je zaměřena na reflexi problematiky eutanazie z pohledu ochrany lidského života. První kapitola je věnována současné atmosféře ve společnosti, smyslu utrpení a základní terminologii. Následuje popis institucionalizovaného a domácího modelu umírání. V druhé kapitole se věnují legislativní úpravě ochrany osobnosti v České republice, zejména právu na tělesnou integritu. Náplní této kapitoly jsou také mezinárodní smlouvy. Důležitou součástí jsou zahraniční zkušenosti spojené s legalizací eutanazie. Třetí kapitola je zaměřena na analýzu argumentů zastánců i odpůrců eutanazie, etickým aspektům a vyjádření katolické církve. V závěru je práce shrnuta a vyjádřeno konečné stanovisko.

ABSTRACT

KARASKOVA, Z. *Euthanasia from the perspective of human life protection.* Ceske Budejovice 2010. University of South Bohemia in Ceske Budejovice. Faculty of Theology. Department of Theological and Social Ethics. Thesis advisor doc. Jindrich Srajer, ThD.

Key words: euthanasia, death, suffering, legislative solutions for euthanasia, physical integrity, human protection, dignity, foreign experience, ethical aspects, risks.

The work focuses on reflection of problems connected with euthanasia from the perspective of human life protection. The first chapter deals with current euthanasia discussion in our society, the meaning of suffering and covers the basic terminology and describes models of dying; institutionalization of it and home assisted one.

The second chapter depicts legislative status of personal protection in the Czech Republic, mainly the rights for personal integrity. This chapter also deals with international agreements and experience connected with legalization of euthanasia in other countries.

Third chapter is dedicated to analyzing arguments of both supporters and opponents of euthanasia. It focuses on ethical aspects and position of the Catholic Church.

The final chapter will cover all the major points of the work and will conclude my main positions.